

Йордан Христосков: Не е честно пенсията от НОИ на родените след 1959 г. да е с 28% по-ниска

Във втория стълб се участва с реални пари и пенсията зависи от направените вноски

Промените във втория стълб на пенсионната система, направени от кабинета "Борисов 2", са изцяло в обратна посока на онова, което трябва да се прави, смята експертът по пенсионно осигуряване и бившият управител на НОИ проф. Йордан Христосков.

По думите му всички държави, които имат втори стълб в момента, го насърчават, докато в България участието в него се наказва. Христосков смята, че е абсолютно несправедливо пенсията от НОИ на хората, родени след 31 декември 1959 г., да бъде намалавана с 22-28%, както сега предвижда законът. Според него това е и една от първите промени в сектора, които трябва да направи новото Народно събрание.

Проф. Христосков, наскоро разбрахме, че дори през 2042 г. вторият пенсионен стълб няма да ни донесе по-добри доходи в сравнение с първия, всъщност подобрението ще е в рамките на едва 1-2%. Излиза, че човек ще получи равностоен доход независимо как се е осигурявал. Не е ли разочароващо това разкритие, което направиха самите частни пенсионни дружества чрез тяхната асоциация?

Не, не е разочароващо. Разочароващи са действащите към момента законодателни текстове, които наказват участието във втория стълб с едно несправедливо намаление на пенсията на родените след 31 декември 1959 г. Тази редукция на пенсията от "Националния осигурителен институт" (НОИ) в началото, тоест през 20-те години на XXI век, ще бъде с около 22%, а през 40-те години ще достигне 28%, а може да бъде дори и повече.

Според текстовете в момента хората, които участват в "универсален пенсионен фонд" (УПФ), ще получават намалена с 22%-28% пенсия от НОИ. Това намаление може да бъде и повече, защото сега съвсем неправилно то се определя като съотношение между осигурителната вноска във втория стълб (5%), отнесена към вноската във Фонд "Пенсии" – 18.8% за трета категория труд от 1 януари 2017 г.

Човекът, който предложи да има разлика между пенсиите на родените преди 31 декември 1959 г. и след това, съм аз, но моето предложение беше намалението да бъде със съотношението между вноската във втория стълб и необходимата вноска за покриване на разходите за Фонд "Пенсии" на НОИ (която тогава беше 32%).

При тогавашните изчисления намалението на пенсията щеше да бъде с около 10-11%, което се свръхкомпенсираше от капитализацията на сумите във втория стълб даже и при непълен период на осигуряване, т. е. за първите пенсии, които ще се получат през 2023 – 2025 г.

Аз съм правил такива изчисления, които съм представял публично, и при това положение вторият стълб определено показва предимствата си.

Така че тези разчети на пенсионната асоциация са верни при действащото законодателство, но съм сигурен, че това ще бъде променено в името на справедливостта.

Всички държави, които към момента имат втори и трети стълб, насърчават участието в този стълб, а ние сме единствената страна, която прави обратното. Целта е една единствена – да накараме хората да пренасочат средствата си в НОИ, съответно натрупванията им да отидат в сребърния фонд, за да може да се запушат "дупките" в общественото осигуряване, като освободените пари се насочат за нещо друго, директно казано – за "асфалт". Ние имаме срещу себе си хора, които търсят отвсякъде средства за саниране, за асфалт и за да демонстрират някакво присъствие в грижата за хората.

Иначе замисълът на пенсионната реформа беше освен това да се получат две пенсии от два независими източника, постепенно да започнат да намаляват публичните разходи за пенсии и по този начин да се освобождават пари за други социални цели.

Тоест, вие не приемате промените, направени от кабинета "Борисов 2"?

Промените, които бяха направени, са изцяло в обратна посока на онова, което трябва да се прави. Ние трябва да насърчаваме развитието на допълнителното осигуряване. Част от пенсионния доход на хората не трябва да бъде публичен разход, а трябва е в резултат на техните собствени спестявания.

Ако направим сравнение с другите форми на спестявания, например заделените в банките над 40 млрд. лв. принадлежат само на 14% от домакинствата. Останалите хора нямат спестявания или са длъжници. А големите суми, т. е. основната част от спестяванията в банките, са на 4% от населението. В същото време в допълнителното пенсионно осигуряване – задължителното и доброволното, има 10.6 млрд. лв., които принадлежат на 4 милиона души. Тоест, това е единствената система, в която хората имат реални спестени пари и то на всички, а не на една много малка част. Всъщност, забелязвам, че когато става въпрос за държавните пенсии и за ниския им размер в момента, веднага в публичното пространство се правят опити да се пренасочи вниманието на обществото към втория стълб, като обичайно се представят манипулативни тези, често базирани и на неверни или некоректно интерпретирани факти.

Как предлагате да се реши проблемът с намалената пенсия от НОИ, за който споменахте?

Проблемът възниква заради системното намаляване на осигуровките през годините и започването на първите плащания. Представете си, ако някой министър на финансите предложи вноската за пенсия в общественото осигуряване да падне на 10%! Така при 5% вноска за втория стълб намаляването на пенсията от НОИ ще бъде 50%. Според мен пенсията от НОИ за родените след 31 януари 1959 г. трябва да се намали, но със съотношението между вноската във втория стълб и необходимата вноска по актюерски разчети в първия стълб. Преди две години в моите разчети се получаваше 5% вноска в универсален фонд към 35% в НОИ. Съответно редукцията на пенсията от НОИ излизаше в размер на около 11%.

Но подобна промяна означава много сериозен ръст на държавния трансфер за НОИ. Откъде ще дойдат тези пари?

Да, точно това означава. Но това е обективната пенсия, която хората трябва да получават. Подобна промяна автоматично ще доведе до по-големи пенсии на родените след 31 декември 1959 г. от държавното осигуряване и заедно двете пенсии ще доведат до много по-голяма сума. Да не забравяме, че когато смятаме пенсията от НОИ за един такъв дълг период от време – до 2042 г., средствата за въпросните плащания от първия стълб изобщо не са гарантирани.

Съмнявате се, че през 2042 г. НОИ ще може да плаща пенсиите, които обещава? Защо? Подобни съмнения изказаха и частните дружества.

Разчетите на НОИ са коректни към действащото законодателство, но тези пари са несигурни. Фонд "Пенсии" на НОИ е с един дефицит с отворен край. Нещо повече – дефицитът ще нараства. До към 2030 г. ще има ефект от повишаването на вноските с 1% през 2017 г. и още 1% през 2018 г. и в резултат на нарастването на пенсионната възраст и намаляването на броя на пенсионерите ще има много леко намаление на дефицита, но след 2030 г. дефицитът ще започне да нараства отново и ще бъде висок. Никога НОИ с тази вноска няма да може да покрива този дефицит. От това следва или че ще се усложняват условията за пенсиониране, т. е. ще се наложи по-бързо да нараства пенсионната възраст, макар че това не е правилно, или ще се замразяват пенсиите, както беше през 2010 – 2012 г., или коефициентът, с който те ще се увеличават, ще бъде по-нисък и т. н. Тоест, това не са сигурни плащания, особено при това съотношение между работещи и пенсионери. Т. нар. коефициент на демографско заместване, т. е. колко хора излизат в пенсия и колко млади хора влизат в трудоспособна възраст, в момента е 66, т. е. на 100 души пенсиониращи се имаме 66 младежи, навлизащи в трудоспособна възраст. А колко от тях обаче работят е друг въпрос. А през 2001 г. този коефициент беше 124, т. е. 100 души са се пенсионирали, а 124 са навлезали в трудоспособна възраст. Казвам го със съжаление, а не със злорадство това мое предположение, че правителството няма да си спази обещанията.

За да обобщим - две пенсии повече ли са или са по-малко от една?

Категорично две пенсии са повече от една.

Но цялата промяна, която беше направена - за връщане на парите в НОИ и получаване на по-голяма пенсия от НОИ, е вредна и разрушава пенсионния модел. Причината е, че ще си върнат парите в НОИ само онези, които имат много малки натрупвания във втория стълб.

Целта е да получат поне гарантираната минимална пенсия.

Има огромна разлика между общественото осигуряване и капиталовото осигуряване. Във второто се участва с реални пари. Когато участваш в сивата икономика или работиш на половин работен ден, или на половин минимална работна заплата, спестяванията ти в УПФ са върху тази сума, върху която си платил осигурителните вноски. В общественото осигуряване това нещо не довежда до сериозно намаляване на пенсията, защото имаш гарантирана минимална пенсия и защото в периодите на майчинство, безработица и т. н. осигурителният стаж се признава, но в капиталовото осигуряване през това време няма вноски. То е справедливо, защото каквото си посял, това жънеш. Прехвърляйки малките си спестявания в НОИ, разчитайки на по-голяма пенсия, хората прехвърлят риска си на обществото, т. е. на всички нас. Нека да ви дам пример с пенсионираните се от сектор "Сигурност", които прехвърлят партидите си в НОИ. Те възстановяват в НОИ средно към 6 000 - 7 000 лв., а увеличението на пенсията им средно с около 70 лв. и заедно с индексацията при 25 години очаквана продължителност на живота ще струва на НОИ около 40 000 – 45 000 лв. Кой плаща тази сметка? Плащаме я всички ние.

Според вас изцяло бюджетни ли са съображенията на управляващите, които дадоха възможност на хората да прехвърлят партидите си от втория стълб в НОИ?

Целите са и корпоративни – да се освободят средства за други инвестиции, например в публични строежи. Ние нямаме доказателства за това, че се получават комисиони и т. н., но това е публична тайна.

Подобно връщане на системата назад беше направено и в Унгария, където беше закрит вторият стълб. Какви са резултатите там?

Унгария изцяло национализира втория си стълб, което стана на два етапа. Първо преместването беше "по избор", а след това Виктор Орбан безцеремонно отне около 15 млрд. евро на гражданите, за да си покрие бюджетните дефицити. В момента Унгария отново не е в цветущо положение. Просто намали бюджетния си дефицит и тези пари бяха изхарчени. Полша постъпи по по-интелигентен начин, като само инвестициите на фондовете в ДЦК бяха пренасочени за управление в техния осигурителен институт, като смисълът беше отново да се намали държавният дълг. Но в Полша системата не беше разрушена. Други държави по време на кризата постъпваха по друг начин – или намалиха вноската за втория стълб за кратък период от време и после компенсираха, както в Естония, или задържаха по-ниска вноска, или там, където трябваше да бъде въведен вторият стълб, отложиха с малко неговото въвеждане.

Къде в момента има втори стълб?

В почти всички държави от Централна и Източна Европа има такъв втори стълб, какъвто е българският – с автономни фондове. А Западна Европа има допълнително осигуряване, но то е в т. нар. корпоративни пенсионни фондове. В Швеция има също модел, подобен на българския, който не е променен. Всъщност Швеция беше първата държава, която въведе подобен тристълбов модел, какъвто Световната банка препоръча. След това бяха Унгария, Полша, а България беше четвърта.

А защо бе необходимо моделът да е хибриден, а не по-изчистен като западния?

Причината е неустойчивата корпоративна структура в България. В западните страни е налице устойчива корпоративна структура – големи предприятия, които могат да си позволят да инвестират в корпоративни пенсионни фондове. Типичен пример е Холандия, където още от 1962 г. има създаден втори стълб и той осигурява огромни пенсии и има огромни натрупвания. Те достигат близо 200% от БВП – това се нарича коефициент на пенсионно проникване. След това е Великобритания със 150-160%. България има едва 11-12% пенсионно проникване и ние сега вземаме от него, за да покрием текущи дефицити. Във връзка с присъединяването към ЕС една от препоръките към България беше да създадем професионални пенсионни схеми подобни на западноевропейските.

Ние ги създадохме.

Да, но сега има само две такива схеми, където членуват около 6000 човека – едната е в групата на ДСК, а другата – към "Спарки". Представете си какво щеше да стане, ако бяха учредени корпоративни фондове към предприятия, които тогава се приватизираха. Тези пари щяха да изчезнат, както изчезнаха и самите предприятия.

А сега каква е гаранцията, че парите няма да изчезнат и че пенсионните фондове няма да фалират, както се случи с КТБ?

Фондовете категорично не могат да фалират, нито пък парите могат да изчезнат. Парите не могат да изчезнат, защото са инвестирани в най-различни инструменти, при това защитени или гарантирани от държавата – ДЦК, други държавни облигации, първокласни акции и облигации, търгувани на официалния капиталов пазар. Второ, защото документите за всичките тези инструменти – ценните книжа, депозитарните разписки, нотариалните актове, се съхраняват в банка – попечител, а не в пенсионното дружество. Тоест

парите не могат да изчезнат категорично. Фондът не може да фалира, защото той е различно юридическо лице от пенсионно-осигурителното дружество. Ако дружеството фалира, при доброволното осигуряване човек си тегли парите, а в задължителното осигуряване партидите просто се прехвърлят в друг фонд.

Много хора си мислят, че предишната система е стопила спестяванията им за старини и парите за пенсии са изчезнали. Така ли е?

Не, никакви пари не са изчезвали. Преди 1989 г. пенсионната система работеше на разходопокривен принцип. Още повече че до 1996 г. дори нямаше самостоятелен пенсионен фонд, така че нямаше какво да изчезне. Не е имало нищо натрупано, за да изчезне. Винаги системата е била разходопокривна, а до 1996 г. всичките средства за осигуряването са били част от държавния бюджет. Имало е фондове, които са изчезнали – до 1951 г., но това са били резервите на бившите пенсионни и здравни фондове, национализирани от комунистите. Нищо не е изчезнало, както нито една пенсия не е намалена през 2000 г., макар че тогава показвах бившият премиер Иван Костов как сече с брадвата. Аз казах на Станишев да дойде и да ми покаже една намалена пенсия и аз за цялото това време обещах да изплатя разликата между намалената и действителната пенсия. Това така и не се случи, защото законовият текст беше, че се извършва преизчисление по новата формула, а за онези, за които то е негативно, се запазва старият размер. Тогава от 2.5 милиона пенсии 1.7 милиона получиха увеличение средно с 11 лв. по новата пенсионна формула през 2000 г. и остатъкът около 700 – 800 000 не получиха увеличение, но се запази действителният им размер.

Кое е първото нещо, което трябва да направи в пенсионната сфера новият парламент?

Първата задача е да се премахнат всички текстове за избор между първия и втория стълб. Вторият стълб трябва да бъде задължителен така, както беше доскоро. Нещо повече. Вноската в него трябва да се увеличи с 2 процентни пункта, ако искаме по-високи пенсии, а не тези 2 пункта увеличение да отидат в първия стълб.

Втората промяна е незабавно да се коригира намалението на пенсиите на родените след 1959 г., като се вземе съотношението между вноската в УПФ и необходимата по актюерски изчислена вноска. Тогава намалението на пенсията от общественото осигуряване ще бъде много по-малко и при всички случаи сборът от двете пенсии ще бъде по-голям, като ще имаме два сигурни източника на пенсии. Но тъй като и във втория стълб има рискове, правя и трето предложение - да се засилят гаранциите за доходността във втория стълб. Сега имаме гарантирана доходност, но тя е относителна - трябва да бъде по-малко от 60% от средната постигната доходност. Трябва да се създаде гаранционен фонд – или централизиран, или да бъде към всяко отделно пенсионно осигурително дружество, но ние трябва да гарантираме доходност или възвращаемост на средствата не по-малка от действително внесената сума, т. е. да не се допусне декапитализация.

Тоест да се защитим срещу отрицателна доходност?

Не, отрицателна доходност в отделни години ще има, защото в рамките на един трудов живот от около 40 години има най-малкото две финансови кризи като тази, която отмина. Ние не можем да се застраховаме. Идеята е друга – направените осигурителни вноски като абсолютна сума да бъдат гарантирани, т. е. да няма намаление на сумата.

Но ако ние не можем да гарантираме вноските дори като абсолютна сума, къде сме тръгнали? Днес парите имат много по-голяма стойност, отколкото след 40 години и в този смисъл разходопокривната система не е ли по-ефективна чисто икономически?

При всички случаи доходността в пенсионните фондове компенсира инфлацията. Чуждият опит показва, че пенсионните фондове категорично запазват стойността на парите. Вземете Холандия, над 50 години имат натрупвания. Там има една гарантирана държавна пенсия от около 1000 евро, което за техните стандарти е малка пенсия, и всичко останало е от допълнителното осигуряване.

Другото, което трябва да се направи, е въвеждането на мултифондовете. Аз съм изненадан защо това не се случва – ние имаме законови разпоредби, разработени още 2008 г.

Какво толкова пречи, за да се отлагат прословутите мултифондове?

И на мен не ми е ясно какво пречи. През 2009 г. по предложение на бившия финансов министър Симеон Дянков текстовете бяха изтеглени от парламента с обяснението, че той имал друга идея. Ние така и не видяхме неговата идея. При мултифондовата система гаранциите за доходността ще бъдат много по-големи.

Свързаните лица сериозен проблем ли са на системата, както твърди Европейската комисия?

Би имало проблем със свързаните лица при досегашните текстове, които бяха по-неясни. Невинаги инвестиции в свързани лица означава, че това е във вреда на осигурените лица, но по-строгий контрол е по-добрият вариант.